

"וּבְבִיזָה לֹא שָׁלַחוּ אֶת יָדָם"

הקדמה:

המערך שלפניכם נכתב על רקע קולות הנשמעים בחברה ובתקשורת אודות ביזה שנעשית ברצועת עזה על ידי חיילי עזה. המערך נועד לאפשר שיח פתוח סביב סוגיה זו, תוך ניסיון להתבונן על הרגשות והיצרים המובילים אותנו לרצות לעשות זאת מחד, ומאידיך לסייע לנו להשמיע קול חינוכי ומוסרי כנגד תופעה זו. המערך בנוי משלושה שלבים:

השלב הראשון בנוי סביב שני מקורות מקראיים המאפשרים את הביזה ולקיחת השלל, ומזמין אותנו לעסוק בשאלה מה מניע חיילים לבזוז ולקחת שלל, ומה בכלל נגדיר כביזה ושלל?

השלב השני, עוקב אחרי קטע ממגילת אסתר המתאר את ההימנעות מהביזה והשלל בימי מרדכי ואסתר, ומזמין אותנו לעסוק בשאלה למה ומדוע? וכיצד אנו מחנכים את עצמנו להימנע מן הביזה.

השלב השלישי, הבנוי סביב שלושה מקורות בני ימינו, יוצר את החיבור בין מגילת אסתר ואיסור הביזה הקיים כיום בחוק הבינלאומי, במשפט הישראלי ובפקודות צה"ל, ומזמין אותנו לשאול מה הנימוק המשמעותי בעינינו לאיסור זה.

ביזה ושלל בעת מלחמה – מהי ומדוע היא מתרחשת?

"וְאִם לֹא תִשְׁלַח עִמָּךְ וְעִשְׂתָּהּ עִמָּךְ מִלְחָמָה וְצָרְתָּ עָלֶיהָ. וְנִתְּנָהּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְיָדְךָ וְהִכִּיתָ אֶת כָּל זְכוֹרָהּ לְפִי חָרֵב. רַק הַנְּשִׁים וְהַטַּף וְהַבְּהֵמָה וְכָל אֲשֶׁר יִהְיֶה בְעִיר כָּל שְׁלָלָה תִּבְזוּ לָךְ וְאֶכְלָתָ אֶת שְׁלַל אֵיבֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן ה' אֱלֹהֶיךָ לָךְ".

(דברים כ', יב-יד)

- על פי התורה, האם יש איסור לבזוז בשעת מלחמה?
- מה לדעתכם הרגש הפנימי אשר מוביל לנקיטת העמדה של התורה ביחס לביזת השלל?
- חשבו על חיילים בשדה הקרב – אילו רגשות מפעמים בהם? מה מניע אותם לבזוז?
- האם כל דבר ייחשב ביזה: אוכל? מים? שימוש של החיילים בבית מגורים שתושביו נסו מפני המלחמה?
- מה דעתכם על העמדה המשתקפת מן הפסוקים האלו? האם היא צריכה להנחות אותנו גם כיום?

"וַיֹּאמֶר דָּוִד לֹא תַעֲשׂוּ כֵן אֲחֵי אֶת אֲשֶׁר נָתַן ה' לָנוּ [...] כְּחֶלֶק הַיַּרְדֵּן בְּמִלְחָמָה וּכְחֶלֶק הַיַּשְׁבֵּב עַל הַכְּלִים יִחַדּוּ יַחְלְקוּ*. וַיְהִי מִהַיּוֹם הַהוּא וּמֵעַלְהָ וַיִּשְׁמָהּ לְחֹק וּלְמִשְׁפָּט לְיִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַזֶּה".

(שמואל א, ל', כג-כה)

יחלוקו – את השלל.

- באלו מצבים לדעתכם אפשר להבין את הרגש שמניע נשים ואנשים לבזוז?
- מה התקנה שמתקנים דוד ולוחמיו?
- האם אפשר להשוות בין הרגש שמניע חייל בשדה הקרב לבזוז, לבין חלוקת השלל שמתוארת כאן אצל דוד?
- מה דעתכם על העמדה המשתקפת מן התוספות הזו שקובעים דוד וחייליו?

ובביזה לא שלחו את ידם – לגנאי או לשבח?

ויכתב בשם המלך אחשורוש ויחתם בטבעת המלך וישלח ספרים בידי הרצים בסוסים רכבי הרקש האחשתרנים בני הרמכים. אשר נתן המלך ליהודים אשר בכל עיר ועיר להקהל ולעמד על נפשם להשמיד ולהרג ולאבד את כל חיל עם ומדינה הצרים אתם טף ונשים ושללם לבזוז.

... עשרת בני המן בן המדתא צרר היהודים הרגו ובבזה לא שלחו את ידם... ויקהלו היהודים אשר בשושן גם ביום ארבעה עשר לחדש אדר ויהרגו בשושן שלש מאות איש ובבזה לא שלחו את ידם... ושאר היהודים אשר במדינות המלך נקהלו ועמד על נפשם ונוח מאיביהם והרוג בשנאייהם חמשה ושבעים אלף ובבזה לא שלחו את ידם.

- על פי פסוקים אלו – האם מותר היה ליהודים הנקהלים על נפשותיהם לקחת את השלל במלחמת המגן שלהם? האם אכן נהגו כך היהודים בסופו של דבר?
- "ובביזה לא שלחו את ידם" – האם לדעתכם תיאור זה נאמר לגנאי או לשבח? הסבירו את עמדתכם.
- כיצד ניתן בעיניכם להצליח לשלוט באותם רגשות עזים, ולדבוק בעמדה המוסרית, בדומה למסופר במגילה?

איסור הביזה כיום – למה ומדוע?

"כשהסדיר המחוקק הישראלי בחקיקה את הקודקס המקיף ביותר של דינים החלים בצבא, קבע בסעיף 74 לחוק השיפוט הצבאי, התשט"ו - 1955 (מכאן ואילך: חש"צ) את העונש על ביזה בלשון זה: "חייל שבו ביזה, או שפרץ לבית או למקום אחר כדי לבזוז ביזה, דינו - מאסר עשר שנים". ראוי לציין שהעונש המרבי על עברה זו חמור יותר מן העונש המרבי על עברת גנבה "רגילה" מחייל בתוך הצבא שנקבע בסעיף 84 לחוק זה, שנתיים מאסר.

נמצאנו למדים שהאינטרס המוגן בחוק אינו רק רכוש הפרט - והראיה היא שהעונש המרבי על גנבה מחייל הוא רק חמישית מן העונש על ביזה - אלא האינטרס הרחב יותר, הרצון לשמור על רמתם המוסרית של הכוחות הלוחמים ולמנוע את התפרקות המסגרות הצבאיות. כי אם תותר הביזה, יעשה כל אחד לביתו, ולא יתרכז במשימותיו הצבאיות...

אין אנו מאמצים בימינו את דיני השלל והביזה שבמלחמת המלכים או במלחמות דוד אלא את איסור הביזה המוחלט שקבע יהושע בן נון בעת כיבוש יריחו והעונש החמור שהטיל על עכן, ואנו הולכים ביתר שאת בנתיב היהודים בשושן הבירה ובשאר מדינות המלך אחשורוש, ש"לא שלחו את ידם" בביזה, אף שהתיר להם אחשורוש לעשות כן. ומאחר שמגילת אסתר היא מבחינה כרונולוגית הספר האחרון בתנ"ך, אנו נוקטים את הכלל "תפוס לשון אחרון" (בבא מציעא קב ע"ב), ומדינת ישראל מחנכת את חייליה לנהוג כמנהג יהודי שושן.

(השופט משה דרורי, המלחמה ושלל, מהמקרא ועד ימינו, אתר 'דעת')

- על פי תיאורו של משה דרורי, מה העמדה של החוק הישראלי כיום בנוגע לביזה?
- על פי השופט דרורי, מה הסיבה לכך שיש למנוע את הביזה בעת מלחמה?

"שלוש פעמים חוזרת מגילת אסתר על ההכרזה 'ובביזה לא שלחו את ידם'. זהו קנה המידה לקדושת הצבא בזמן קרב וניצחון. כי לא האינטרס הפרטי עמד לפני הלוחמים כי אם הצלת העם וכבודו."

(הרב שלמה גורן זצ"ל, הרב הצבאי הראשי הראשון, והרב הראשי לישראל לשעבר)

- מדוע על פי הרב גורן מדגישה המגילה את הימנעות היהודים מלשלוח יד בשלל ולבוז את בתי אויביהם?
- האם פרשנות זו עולה בקנה אחד עם הפרשנות שאתם הצעתם לעיל?
- על פי הרב גורן, מה הסיבה לכך שיש למנוע את הביזה בעת מלחמה?

"ובביזה לא שלחו את ידם" (אסתר ט, י; ט, טז) – בכך הכתוב מבקש להוכיח כי מטרתם של היהודים הייתה במלחמת מגן, כך שעל אף שהותרה להם הביזה, לא ניצלו את הזכות הזו... בוחרים היהודים להימנע מביזה, על מנת להראות לכולם שהמלחמה היא לא לשם ממון, כסף או עושר, אלא לשם הגנה.

אם נשוב למקורות התנ"כיים, אלה שמקנים לנו לכאורה אחיזה ושורשים בפיסת האדמה הזו, נגלה שאלוהים מסיר את השגחתו ומכשיל את עם ישראל אפילו אם רק אדם אחד בוזז ולוקח שלל מלחמה (מלחמת העי). בני ישראל נענשו קולקטיבית על כך שלא שמרו איש את רעהו ומתוכם צמחה הרעה שהובילה לכישלונם. ממקורות אלו אנו למדוד כי מטרת המלחמה איננה התעשרות אישית וכי סוגיית הביזה היא סבוכה ושנויה במחלוקת. את אמות המוסר הגבוהות על פיהן אנחנו פועלים היום, לקחנו דווקא מסיפורים שבהם סירבנו להשתתף במעשי ביזה משולחי רסן.

(מושקא קורקוס, "ובביזה לא שלחו את ידם" - מחשבות על המציאות מתוך המקורות, פוליטיקלי קוראת)

- על פי מושקא קורקוס, מה מלמדת אותנו ההימנעות של היהודים בסיפור המגילה מלבזוז את רכוש אויביהם?
- מה המשמעות האקטואלית שמוצאת מושקא קורקוס בפסוק "ובביזה לא שלחו את ידם"?

השופט דרורי, הרב גורן, מושקא קורקוס מחזיקים בעמדה דומה אך מנמקים את דבריהם בצורה מעט שונה, ותולים את דבריהם בצורה מעט אחרת בפסוקים ממגילת אסתר המספרים כי היהודים נמנעו מלשלוח ידם בביזה ולקחת את שלל אויביהם בידיהם.

- איזה מהעמדות והנימוקים הם הקרובים ביותר אל ליבכם?